

ERDIKO KAIERA

PATXI ZABALETA

«Literatura nahitaezko premia baten adierazpena da»

Politikaria, abokatu eta euskaltzaina da. Alta bada, *Absurduko kontuak edo zoroen herriko kronikak* (Pamiela) liburuaren zioaz mintzatu gara berarekin, filosofoa eta idazlea ere bada-eta, oparoa gainera. Bere kontuek –ipuinek– norbanakoaren estetikatik nor-anizkoaren etikan hartzen dute funtsa, absurdoaren (des)teoria kaotikoan oinarrituta. Absurduko kontuendako toki bat nahi du literaturan.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Josu Santesteban

ALEMANIAKO GRABATU herrikoi batek (XVI. mendekoa) ilustratzen du *Absurduko kontuak edo zoroen herriko kronikak* liburuaren azala. Pamiela argitaletxeak hautatua da, liburuaren egileak erran digunez: “Kontuak edo ipuinak absurduaren nire ikuspegi filosofikotik idatzita daude. *Absurduaren (des)teoria kaotikoa* hitzaurrean hori aztertzen eta argitzen saiatu naiz. Nire filosofia tesia presokratikoen hizkuntza filosofikoari buruz egin nuen. *Ukoreka, Badena*

dena da eta *Arian ari* trilogian haren funtsa ere badago. Tesia hitz bati buruzkoa da: Dena. *Ser, être, to be...* Aldi berean, dena guztia ere bada. Absurduko kontuak azaldu ditut ipuin hauean, filosofikoak ere badirenak”.

Euskomunia ala Zoroastroren artalde izena du zure lehen narrazio liburuak. Zorotasunaz idatzi duzu ere azken honetan. Zer dira *Absurduko kontuak*?

Literatur lana da, baina bizimoduari buruzkoa ere bada. Kokapen berezian gertatzen dira kontuak, Kokoherrin, zoroen herrian. Herri horren arazoak eta gorabeherak agertzen dira kontu bakoitzean. Badute kritika iluna, baina normalean eroen herri ipuinak –txisteak ere batzuetan– kontatu ohi diren bezala idatzita daude. Ikuspegi literarioagoa emanez asmatutako kontuak dira. 11 argitaratu ditut; badituz bestelakoak ere hor nonbait.

Nola definituko zenituzke ipuinok?

Kontu mota bat da. Pikaro eta bihurrien kontuak izanik ere, hauek beste espezie batekoak dira, pertsonaiek ez dute hainbeste axola, kolektibitatea edo herria da inporta duena.

Politikaria, lege gizon, filosofoa eta literatur egilea zara, euskaltzaina halaber. Zoro landa ere bada zurea, zoro samar zure bizimodua.

Denok dugu zerbañ mundu horretatik, denok izaten baititugu ametsak. Lo gaudenean egiten ditugun ametsak askotan ez daude logikaren

“Bizimoduak ez gaitu asebetetzen, badauzkagu etsipenak, baina literatura ere ez da asegarria, literatura nahitaezko premia baten adierazpena da”

menpe, beraz, denok aitortu behar dugu zoro-tasuna ez zaigula guztiz arrotza, Kokoherrin ez zaigun bezala. Kokoherrin besteen herria da, baina azpi-azpian beste horiek gu gara. Egia da, nire bizitzak baditu gorabehera asko, eta gure herri honek ere bai, nahiz eta batzuetan neurri edo nora bakarreko gizona izaten saiatzen naizen edo espezialista izaten hartzen dudana xedetzat. Dena den, politikan ari naizenean filosofiko iritziak ezin ditut alde batera utzi, eta filosofiaz ari naizenean politikagintzan egindakoa ere ez. Eta berdin beste arlo batzuetan.

Kokoherrin besteen herria da, baina azpian beste horiek gu gara... Sakondu aburu horretan, arren.

Kokoherrin da guztiok arrotza bezala jotzen duguna, baina, azkenean, gure baitako arrotzatasuna agertzen diguna nolabait. Koko hitza agertzen da gure ohituretan toki askotan. Koko arrotza zen, baina ez zentzu txarrean, demagun, maketo bezala, beste modu batean baizik. Orixek erabiltzen du koko hitza, *Euskal-*

Trintxerpe hartatik Zabaleta hau

Gorka Trintxerpe ezizenez kalera-tu zituen *Zorion baten zainak* eta *Ezten gorriak* lehen poesia liburuak, frankismo garaia zen. Patxi Zabaletak dioenez, olerkia pape-rean zahartzen da, horitu, eta urteetara irakurtzen duzunean, idatzia ez da idatzi zenuenean bezalakoa. Denbora ez da alferrik iragaten.

Ia genero guztiak landu ditu. Anjel Lertxundi du gustuko idazlea, euskaraz. Gaztelaniaz, berriz, Pío Baroja: “Bi lerrotan pertsonaia bat azaltzen du, eta bi lerrotan abandonatzen. Aparta da”. François Mauriac ere du idazle kuttun. Honen eragina azpimarratu digu.

Ohar juridikoa, literarioa eta zinikoa testu laburra idatzi du azken liburuan: “Batetik kritika sakona, zentzuduna eta zorrotza faltan hartzen dut. Horretaz gain, nire bizipenetan badituz kontu bitxiak. *Zorion baten zainak* liburua- ren olerki bat –baita beste poema batzuk ere– musikatu zuen Iparaldeko talde batek niri deusik

esan gabe. Nire nobelaren bat ere aurkeztu zuten lehiaketara. Ez zuten saritu, baina epailetako batek ez zekien nirea zenik ere. Beste garaiak ziren noski. Hala ere, esaten dut ez ditzatela poemak musikatu ezer adierazi gabe. Irakurri eta kritikatu bai, noski”.

Joxemiel Bidadorri gorazarrez

Ukoreka, *Badena dena da* eta *Arian ari* trilogia eta *Errolanen barria* nobela Txalaparta-rekin kaleratu zituen. Zabaletak idatzi duenez, argitale-txeak ez zion *Eneko Aritzaren bilobia* nobela arrazoi politikorengatik argitaratu: “Politikan krisi bat iritsi zen eta EPPK-k (Euskal Preso Politikoen Kolektiboa) pertsona non grata izendatu ninduen. Samina handia bizi izan genuen familian. Nik presoie buruzko gauza berak defendatu ditut beti eta hala segitzen dut. Alaba preso izan baino lehen, orain preso dagoenean, eta egongo ez denean ere defendatuko ditut. Orduan lagun batzuk izan nituen alboan, Joxemiel Bidador horien

artean. Joxemielek bazuen ezaugarri on asko, eta horietako bat hauxe: Nafarroako euskal idazleen lanak zuhurtasun handiz ikertu zituen. Idazle gutxi gineneko garaiko egi-leak eman zituen ezagutzera, nafar literatura bultzatuz. Nire kasuan, esaterako, 1972an, TOPEk (Tribunal de Orden Público) *Zorion baten zainak* debekatu zuen. Joxemielek horiek guztiak gogorarazi zituen. Lan handia egin zuen. Goiz hil zen, zoritxarrez”.

Korori, Olatzi eta Mirentxuri eskainia

Absurduko kontuak edo zoroen berriko kronikak liburua “Hizki xehez egu-nero Euskal Herriaren askatasuna idazten dutenei” eskainia da. Laster lau urte eginen ditu preso alabak: “Inor ez dago prest senide bat espetxean edukitzeko. Luze eta gogorra egiten ari zaigu. Askotan esaten diot berari, gazteagoa izaki eta alaba: ‘Ni geldituko naiz, eta joan zaitez zu’. Despedida ueña izaten da gogorrena”.

dunak poeman esate baterako. Iruñean, erdaraz ari garenean, “*Que viene el coco!*” diogu. Leitzan erdaldunek erabiltzen zuten koko hitza, herrira etortzen zirenek, euskaraz ez zekite- nek eta euskaraz ikasi nahi zutenek, ez ziren euskaldun peto-petoak, askotan ondoko herrikoak ziren, arrotzak. Kokoherrri arrotzen herria da, baina arrotz horien tartean ere gu bagara.

Klanak daude Kokoherrin: Hitzontzi, Jakineltze, Ustepuxika taldekoak, besteak beste.

Eta agintariak: auzapeza, apaiza, baita petrikiloa ere, bere buruari sendalaria edo *curandero* esaten diona. Klanak badaude, baina ez dira talde definituak. Kontu mota honetan protagonista beti herria da, protagonista herria denez gero, izenak aldatzen dira, pertsonaiak ez daude guztiz desribatuak, ezta guztiz definituak ere, deskribapenen bat edo beste baino ez dute. Taldeak du garrantzia, baina pertsonaiek beraiek alkatea, apaiza, herrizaina, petrikiloa edota tratulariarekin –boterearekin eta indarrarekin– dituzten harremarekin definitzen dute taldea.

Inorrezko, Inonezko edota Inoizko izeneko pertsonaiak ere badaude.

Halako asmatetak egitean saiatzen naiz inor ez diren batzuk agertzen, baina hor dabiltzanak, nonahi edota noiznahi, txantxetan eta gezurretan, apustuak eginez, egiaren eta gezuraren arteko gehiegikeriak eginez.

Kokoherrri Euskal Herria ote?

Zalantzarik gabe.

Azken ipuinak taia delakoan hartzen du funtsa.

Taia Leitzan ezagutu nuen, baina gehiago erabili zen Goizuetan edo Arantzan. Iruñean oraindik esaten dute “*comprar a la osca*”. Taian koskak eginez erosten zen. Nik Iruñeko dendetan ezagutu nuena ez zen taia jada, errege- lak edo izaten ziren. Ohitura berezia zen oso. Taiaren lekukotasuna eman nahi nuen kontu horrekin, baita aditzera eman ere dirua ez dela hain zaharra: 3500 urte baino ez ditu. Egiptoko kulturetan ez zen dirua erabiltzen, Greziaren garaikidea da. Taia gure kulturaren ezaugarria da, gaur dauden ibarteko digitalekin eta birtualekin halako irudikapenak egin litezke. Taia digitala proposatzen dut nolabait diruaren truke bezala, bera bihurtu liteke diru fisikoaren ordezkoa.

“Lo gaudenean egiten ditugun ametsak askotan ez daude logikaren menpe, beraz, denok aitortu behar dugu zorotasuna ez zaigula guztiz arrotza, Kokoherrri ez zaigun bezala. Kokoherrri besteen herria da, baina azpi-azpian beste horiek gu gara”.

Hitzegian nekez aurki daitezkeen hitzak darabil- tzazu: palda, idoi, errelo... Sopikun hitza bes- talde. Zeren sopikun da Patxi Zabaleta?

Sopikuna kidea da, kide mantentzen dena une zailetan. Sopikun da ondoan dena, albo- koa. Ez dut nire burua horretan irudikatu nahi. Edo bai. Nola gerta. Unean une, bata- ren edo bestearen paperak egiten baititugu. Horixe adierazi nahi dut.

Kontalari ospea duzu.

Bai, atsegin dut kontua. Kontalariak badu beti kutsu zaharkitu pixka bat. Nonbaitetik etortzen diren kontuak, antzinako kontuak, ekartzen ditu. Absurduko kontuek antzinaz hitz egiten dute, badira bat edo bi, baina gehienak etorkizunari buruzko kezkeaz ari dira, diruarekin edo aurrerapenarekin zeriku- sia dute. Etorkizunari buruz ari da kontalaria,

eta nahitaez kontalari errepikatzaile ageri da. Protagonistei arazo absurduak sortzen zaizkie eta aterabide absurdua ere ematen dizkie ipuinei, ez da ezer konpontzen ipuin hauetan. Ipuinak dira, ez dira nobelak. Tira, nobeletan ere ez da deus konpontzen.

“Toki bat literaturan absurdoko kontuendako” aldarrikatu duzu prologoan. Leku bat literaturan eskatzen ote duzu?

Kontu hauek ipuin espezie bat izan daitezke, egitura egokia dute literatura egiteko. Berezko ezaugarri batzuk dituzte. Alegia, kontu absurduak txantxetan edota txisteen bidez adierazten saiatzen gara. Euskal Herrian ohitura zaharra da eroen kontuak. Donostiarrek Bilbotarrez hau edo hori diote, hauek ere haietaz; gipuzkoarrek nafarrez eta alderantziz. Orobat, herri bakoitzaren ondoan badago herri ero hori. Andaluzian, esaterako, Lepeko kontuak oso ezagunak dira. Klase guztietako kontuak dira, literatur mota baten errebindikazioa da nolabait. Ez da nire eskaera pertsonala horregatik.

Kontuek hitzaurrea ere badute, filosofian oinarritua: Absurdoaren (des)teoria kaotikoa saioa. Mendebaldeko kulturetan, goi-mailan ere, filosofiak sakralizatu du logika. Liburuan diodenez, Aristotelesen libururik ezagunena *Metafisika* omen da, fisikaz harantzago teoria. Baina egiazki, Aristotelesen ondore guztia, pentsaera baldintzatu duena ez da *Metafisika*, *Organon* baizik. Logikaz ari da. Hori onartu izan zen geroago, Kantek errepikatu zuen, eta egun metafisika mota guztietan onartuta dago, baita dialektika mota guztietan ere. Horregatik, Kosmosaren eta fisikako arau nagusien aurrean –pentsamendu nagusiaren arauak– absurduaren bilakaeraren eta aldaketaren ikuspegia ipintzeak badu esanahia. Gero eta gehiago gainera. Izan ere, fisikaren arauak aldatzen ari dira. Orain, genesi berri bat aurkezten ari zaigu, ez dator logikatik baina logikaren bidez ikusten saiatzen gara.

Albert Camus ere hizpide duzu, besteak beste. Camusek absurdismoaren teoria landu zuen, baina bere teoria existentzialista da, eta absurdua erabiltzen du logikak ez duela zentzurik esateko. Dena absurdua dela zioen eta horrek etsipena ekarri zion. Nik ordea, absurduaren des(teoria) egin dut, absurdua desegiten dut, absurduak ez baitu teoria izaterik.

“Aristotelesen libururik ezagunena *Metafisika* omen da, fisikatik harantzago teoria. Baina egiazki, Aristotelesen ondore guztia, pentsaera baldintzatu duena ez da *Metafisika*, *Organon* baizik”.

Horregatik kaotikoa! Bizitza *totun revolutun* izaki, zure literatura ere horren ondorioa ote?

Literatura bizitzaren parte bat da, denok dugu zerikusirik. Idazle ez dena irakurlea da, eta irakurlea eta idazlea ez dena, nolabait, beste komunikabideen bitartez, nolabaiteko lotura badu literaturarekin. Gizarteak bere adierazpenak egiteko behar duen bide bat da literatura. Askotan literaturaren adierazpenik apalenak esatera zaharrak edota txistek dira, horiek ere erabiltzen dira norberaren pentsamendua taxutzeko. Literatura bizitza da, eta hori *totun revolutun* horretan azaltzen da. Ikasten edota eskas dituzun horiek dira. Funtsan, zure nahiak adierazteko bitartekoa edo modua da literatura.

Filosofoa ez ote zaio gailentzen literatur egileari zure kasuan?

Saiatu naiz filosofia gehiegi ez sartzen. Garai batean irakurle askotxo izan nuen, aipatutako trilogiaren irakurleak, eta horietako batzuek esaten zidaten filosofia sartzea astuna egiten zitzaizela. Orduan, hemen, *Absurduaren (des)teoria kaotikoa*n alde hori laburbiltzen saiatu naiz, ipuinetan ere azaltzen da zeharka. Egia da, batzuetan maisu kutsuaren adierazpenak egitea saihestu nahi duzun arren, ezin diozu ihes egin, eta hori akatsa da.

Literaturak laguntzen gaitu bizitzen?

Bizimoduak ez gaitu asebetetzen, badauzkagu etsipenak, baina literatura ere ez da asegarria. Literatura nahitaezko premia baten adierazpena da. ■

